

*Љубиша Деспотовић**

Институт за политичке студије, Београд

ГЕОЕНЕРГЕТИКА И ГЕОПОЛИТИКА: ГАСОВОД ЈУЖНИ ТОК И ПОЛОЖАЈ СРБИЈЕ У ПРОЦЕСИМА ГЕОЕНЕРГЕТСКОГ ПРЕКОМПОНОВАЊА ОДНОСА МОЋИ ЕУ И РУСКЕ ФЕДЕРАЦИЈЕ **

Сажетак

У раду ћемо настојати да извршимо анализу актуелних процеса енергетског прекомпоновања односа моћи између ЕУ и Руске Федерације, и њихов утицај на квалитет укупног економског, политичког и геополитичког положаја Србије. Значај тих процеса огледа се и у томе што снажно утиче не само на спољнополитичке приоритете Србије, већ и на унутрашње односе. Колико ти односи утичу на продубљивање нових подела и унутар националних конфронтација. Да ли је градња гасовода Јужни ток само изванредна шанса за економски напредак и развој Србије или ће послужити за још дубљу поделу српског друштва на оне снаге које су опредељене за Евроатланске интеграције или пак за тешињу и конкретнију сарадњу са Русијом и Евроазијском геополитичком структуром.

Кључне речи: *геополитика, геоенергетика, гасовод Јужни ток, Србија, Руска Федерација, Европска Унија*

Проблеми стабилног снабдевања енергијом у двадесет и првом веку биће доминантнији од било ког другог важног гео-

* Научни саветник у Институту за политичке студије, Београд

** Овај текст је настао као део рада у оквиру пројеката бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

политичког проблема данашњице. Иако су питања националних територија, сировина, производње хране, изворишта питке воде, демографије, деловања религијског фактора и сл. такође важни геополитички феномени који ће пресудно утицати на грађење будуће структуре геополитичке моћи у свету, сматрамо да су проблеми *енергетске безбедности, енергетске међузависности и енергетске стабилности*, већ данас претежнији, а да ће у наредним деценијама све више добијати на значају. Ово је особито важно када се у поље нашег истраживања фокусира простор данашње Европе, тачније Европске Уније, и његова *хронична зависност од енергената* који се морају увозити, особито из праваца снабдевања који иду из Руске Федерације. Постојећа мрежа за транспорт енергената (пре свега нафте и гаса) од Русије ка земљама ЕУ, незадовољава својим капацитетима растућу потребу Европе за енергијом. Такође, Русија настоји да отвори и изгради алтернативне токове енергије (Северни ток), који ће у потпуности избећи постојеће у великој мери баријерне и повремено компромитоване трасе (Украјина и Белорусија) или делимично посредоване али са већим степеном поузданости какав треба да буде Јужни ток, када буде саграђен. Постојећи планови ЕУ за енергетску диверсификацију снабдевања и супституцију класичних облика енергије алтернативним и обновљивим изворима показали су се недостатним. Одустајање неких земаља ЕУ од даље градње нуклеарних реактора, као и градње система са обновљивим ресурсима због своје спорости и мањкавости у капацитетима још више драматизују и онако пословично значајну енергетску условљеност и међузависност ЕУ и Русије. *Она се већ дуже времена у назад не може сводити само на нуку однос произвођача и потрошача енергената (нафте и гаса), већ пре свега постаје питање неизбежне геополитичке прекомпозиције постојећих односа и потребе успостављања тешње и координисане сарадње ова два значајна геополитичка ентитета.* Настојање САД да одржи ефикасну контролу над тим процесима (особито над понашањем и интересима својих европских савезника), да поквари постојеће планове гасне диверсификације који иду из Русије, као и да потисне Русију и ограничи њену енергетску пенетрацију у простор ЕУ, додатно усложњавају и онако компликоване односе на геополитичкој и економској мапи Европе.

У склопу таквих сложених геополитичких односа и околности на укупно лошу позицију Србије утицала је свакако и чињеница да је до сада до Србије допирао само један мали крак капиларног карактера система енергетског снабдевања Европе гасом из Русије, који је преко Украјине и Мађарске стизао и до Србије.

Слична је ситуација и када говоримо о нафтоводима, јер је Србија повезана једино са старом трасом бившег Југословенског нафтовода. Дакле ова својеврсна *изолованост односно периферност* нашег досадашњег геоенергетског положаја у односно на постојеће трасе главног енергетског снабдевања Европе, може бити превладана једино коначним завршетком трасе Јужног тока гасовода. У овом раду ћемо у наставку покушати да боље дефинишемо и анализирамо његов економски, енергетски, политички али и геополитички значај за Србију. Да ли је градња гасовода Јужни ток, само изванредна шанса за економски напредак и развој Србије или ће послужити за још дубљу поделу српског друштва на оне снаге које су одређене за Евроатлантске интеграције или пак за тешњу и конкретнију сарадњу са Русијом и Евроазијском геополитичком структуром.

Значај изградње гасовода Јужни ток за Србију такође је неопходно јасно ситуирати у контекст нашег укупно лошег енергетског биланса. Србија деценијама у назад није градила неки значајнији објекат енергетске инфраструктуре, нити добро газдовала својим енергетским ресурсима како обновљивим тако и необновљивим. Уз то српска држава је остала без ефикасне контроле над огромним рудним и енергетским ресурсима због окупације АП Косова и Метохије од стране САД и њених НАТО савезника и тиме још више отежала своју и онако независну геоекономску и геополитичку ситуацију.

ЕУ И РУСИЈА У ПРОЦЕСИМА АКТУЕЛНИХ ГЕОЕНЕРГЕТСКИХ И ГЕОПОЛИТИЧКИХ ПРЕКОМПОНОВАЊА ОДНОСА МОЋИ

Још у време трајања снажних хладно-ратовских конфронтација Западне Европе и Варшавског пакта, седамдесетих година прошлог века, када су сви облици економске, културне и политичке сарадње били сведени на минимум, Западна Европа и тадашњи СССР почели су у простору изградње нових енергетских структура снабдевања Европе *енергијом угљоводоника* (нафте и гаса) да граде прве облике интеграционих процеса Европе и Совјетског блока. *Геоенергетика* је дакле била најповољнији облик сарадње који је временом све више добијао на садржају и значају. Та својеврсна *енергетска дипломатија* била је али и остала најсигурнији а не тако ретко и једини пут за успостављање конкретне сарадње између великих геополитичких опонената а у перспективи и могућих партнера. *Енергетски рат* који се диљем света деценијама у назад водио између САД и његових савезника и СССР односно Руске Федерације данас, највећу концентрацију геополитичког су-

кобљавања (ниског интензитета конфликтности) испољавао је баш на простору Европског континента. ЕУ је тако постала талац ових геоенергетских игара моћи тонући све дубље у енергетску зависност.

"Будући да је геоекономски рат" за поседовање, контролу, експлоатацију и транспортне коридоре сировина све немилосрднији, пораст дефицитарности ЕУ у будућности биће све израженији ограничавајући фактор њеног развоја. Сходно томе, и геополитичке импликације могу се недвосмислено предвидети - ЕУ ће све више да се претвара у зависан "објекат" глобалних односа."¹⁾ Без обзира о ком се периоду послератног сукобљавања ради, САД су европски простор нарочито његов западни део сматрали својом ексклузивном геополитичком зоном контроле и утицаја. Сваки покушај супротне стране да изврши дубинску пенетрацију у тај простор преко инфраструктурних објеката снабдевања Европе нафтом и гасом, САД су дочекивале као претњу и угрожавање властитих интереса, упркос исказаној објективној потреби својих европских савезника да енергетске дефиците и исуфицијенције решавају повећањем увоза енергената и то највише из правца Русије. "У империјалном рату својственом капитализму, САД тежи да располаже средствима за стратешки притисак којим контролише енергетско снабдевање његових главних савезника (Европе и Јапана), али и земаља које ризикују да се експонирају као сувише независне. Жестока битка преноси се са нафте на гас који постаје најважнији извор енергије. При том коришћење гаса, у поређењу са другим енергентима, омогућава највећу енергетску безбедност."²⁾

Са друге стране, и Русија је у великој мери зависила од европске тражње енергената. Разлози су бројни: производња је вишеструко премашивала властиту потрошњу као и малу тражњу истих у региону. Један број бивших совјетских република и саме су имале вишак производње енергената и тражиле решења у појачаном извозу. Такође, деценијско непостојање разуђене мреже нафтовода и гасовода ка далеком Истоку азијског континента (према Кини и Јапану), у великој мери су додатно упућивале Русију на енергетску сарадњу са Европом. Та *обострана енергетска зависност* појачавала се временом и тражила успостављање чвршћих и сигурнијих облика снабдевања, регулисања количина и цена енергената, једном речју *стабилности и безбедности у пољу енергетске сарадње*. "Тако је, на пример, руски премијер Путин

1) види: Гаћиновић Р. (2004) *Отимање Косова и Метохије*, "Војска", Београд

2) Степић М., Будимир Ж. „Природни ресурси и становништво - кључни развојни и геополитички хендикеп постмодерне Европе“, *Национални интерес*, бр 1/2011, Институт за политичке студије, Београд, стр. 127.

на Давоском форуму (2009) изнео идеју о стварању јединственог енергетског простора, својеврсне *енергетске уније* Русије и Европске уније. Према његовом мишљењу, две стране би на тај начин прешле са чисто трговинских односа у којима једна страна жели да скупље прода, а друга јефтиније да купи робу, гас или нафту, ка заједничкој делатности, сарадњи у свим областима енергије, од истраживања до продаје крајњим потрошачима. Био би то огроман напредак раван уклањању последње линије подела и гвоздене завесе у Европи."³⁾ То би практично значило отварање процеса редефиниције али и редизајна постојећих геополитичких односа на основи јачања *геоенергетске сарадње*. Ипак због одлучног супротстављања Вашингтона није се отишло далеко у правцу постизања квалитетнијег гасног договора и извесне *енергетске уније*. Ту ситуацију није променила ни чињеница хроничне европске енергетске зависности од руских енергената. Страх Вашингтона појачава и факт да се Русија профилисала као *енергетска супер држава*, као нарастајући геополитички фактор који нарочито последњу деценију под вођством председника Путина упорно и успешно гради капацитете своје нове геополитичке моћи. Обнова руског геополитичког утицаја и војне моћи у великој мери се гради на чињеници *енергетске супремације* Русије у односу на своје опоненте и партнере. Са друге стране, расте зависност ЕУ од увоза енергената и та чињеница временом постаје зла коб и најслабија карика њеног развоја и стабилности.

У прилог томе многи истраживачи наводе чињеницу европске инсуфицијенције енергије и потребе да се она превлада сталним нивоом раста увоза енергената, особито гаса. "Према веродостојним проценама, растуће европске потребе гаса, повећаће се 2020. године за 70% и износиће петстопетнаест милијарди кубних метара гаса годишње. Наведена бројка од Европске уније тражи да обезбеди нове изворе гаса и нове путеве њихове доставе. Према мишљењу експерата, растућа потражња за увозним гасом повећаваће сваке године зависност Европе од Русије и других земаља које испоручују плаво гориво. Разлог повећања европског увоза гаса није само изградња електрана на природни гас, већ и чињеница да се унутрашњи гасни ресурси европских земаља сваке године неумољиво смањују."⁴⁾ Отуда тако снажни процеси градње алтернативних токова снабдевања Европе гасом и нафтом (Северни и Јужни ток), који имају за циљ не само да обезбеде сигурност снабдевања већ и да одговоре на дугорочну потребу европских земаља за сталним порастом потражње за енергентима. У неким радикал-

3) Ђукић С., *Време енергије*, С. гласник, Београд, 2009, стр. 25.

4) Исто, стр. 142.

нијим антиципацијама даљег тока климатских промена, указује се на драматичне проблеме са којима би се суочила Европа, и које не би било могуће превладати без озбиљнијег ослоња на руске енергетске потенцијале. Такве антиципације наслућују чак и могућност фузије Русије и Европске уније у сврху њеног енергетског спасавања.⁵⁾

Оно што је у том контексту нарочито привлачно за Русију лежи у чињеници да је ЕУ у смислу *тржишних и технолошких ресурса* изузетно значајна за руски привредни развој. Без тог тржишта и технологије Русија неће моћи да одржи ритам и квалитет свог планираног привредног и технолошког развоја. "Унија има трговински дефицит од око 20 милијарди евра у размени са Русијом, због високог учешћа нафте и природног гаса у њеном увозу из ове земље, (...) На другој страни Европска унија је главни трговински партнер Русије, јер у спољнотрговинском промету Русије учествује са око 50%. Главни извозни производ земаља чланица Уније у Русију јесу индустријска постројења."⁶⁾ Стога када Москва нуди Бриселу тешњу и свеобухватнију сарадњу она то чини из реалне и искрене визуре стварања заједничке европске перспективе, "не ради се о томе да се ЕУ учини зависном од испоруке руске нафте и гаса, да се привеже за Русију, већ да се заједничким напорима за све учеснике створи јединствено енергетско поље, што ће помоћи бржем кретању према уједињеној Европи."⁷⁾

Интензитет ове међусобне *енергетске међузависности* нарочито је очигледан када се посматра кроз визуру односа СР Немачке као водеће економске државе у оквирима ЕУ и Руске федерације. Немачка већ дуже времена, а нарочито интезивно после уједињења, покушава да се значајније еманципује у односу на Атлантску геополитичку структуру и да заједно са Француском створи више маневарског простора за себе и заједничку европску политику безбедности и развоја. Она је особито заинтересована за јачање економских веза између Берлина и Москве, обнављајући и на тај начин стару геополитичку оријентацију Немаца ка Евроазији. Питања стабилног снабдевања Немачке руским енергентима указала су се као одлична шанса за благи искорак из геополитичког загрљаја Вашингтона. "За Немачку, после распада Совјетског савеза, Русија више не представља претњу, већ партнера са којим треба тесно сарађивати. Посебно значајно по немачке интересе било је проширивање енергетске сарадње и изградња гасовода "Северни

5) Исто, стр. 42.

6) *Тајни извештај Пентагона о клими*, С. Гласник, Београд, 2008, стр. 49.

7) Јањевић М., *Спољна политика Европске уније*, С. гласник, Београд, 2007, стр. 328.

ток" који се протеже дном Балтичког мора од Русије до Немачке"⁸⁾ Питање геополитичке еманципације ЕУ из кругог геополитичког оквира Атлантизма, у многоме ће зависити од степена интензитета и квалитета геоенергетске сарадње Москве и Берлина. У степену у ком се пре свега СР Немачка буде профилисала као регионална геополитичка сила (која обнавља централну позицију средњеевропског континентализма), у приближној пропорцији ће се стварати и већи маневарски простор за укупан геополитички искорак Европе ка Евроазији. Велики степен геоенергетске зависности једних и других, упркос бројним противницима нарочито у ЕУ, који долазе из сфере политике, бриселске администрације али и крупног бизниса, временом ће нужно лабавити постојеће спутавајуће оквири, и јачати наведену везу. "Као главни противници Јужног потока означавају се бриселске бирократе, европски чиновници и политичари Еврокомисије. (...) Појавила се и читава цевоводна мафија која извлачи новац за студије изводљивости најсмелијих пројеката. Главна парола је диверсификација снабдевања и борба против руских монопола."⁹⁾ Подстичу се нарочито од стране САД најневероватнији пројекти и трасе будућих гасовода и нафтовода (какав је био и пропали план градње НАБУКА), и не штеде средства само да се из планова будуће европске мреже енергетског снабдевања у што већој мери искључе и заобиђу руски енергетски извори. Упркос томе, економски најповољнији и најефикаснији начин снабдевања ЕУ плавим горивом јесу постојеће и будуће трасе енергетских коридора који крећу из Руске федерације. Та чињеница неће моћи да буде релативизирана никаквим сумњивим геоекономским манипулацијама.

Показало се тако да је *геоенергетски фактор кључан за процесе геополитичке редефиниције и редизајна нових односа на релацији Европа-Русија*. Стога је С. Ђукић потпуно у праву када тврди да је притисак "САД које теже својим геополитичким интересима – изолација Русије и држању под контролом европских савезника. Из тога тешко Европа и Русија могу имати користи, али имају у најмању руку подозрења и политичко-економске штете које спречавају интеграцију Европе од Атлантика до Урала и Евроазије на заједничком континенту. Европским народима, а то значи и руском, одговара једино такав пројекат будућности."¹⁰⁾ *Будућа уједињена Европа, ако буде било довољно политичке мудрости и интереса да се она створи, биће свакако Европа која ће примарно почивати*

8) Примаков Ј., Свет без Русије, С гласник, Београд, 2010, стр. 97.

9) Пророковић Д., „Зашто је ЕУ геополитички несамостална“, *Национални интерес*, бр. 1/2013, стр. 70.

10) Ђукић С., стр. 184-185.

на овој *геоенергетској осовини*, чија ће геополитичка екстензија свакако далеко надмашивати постојеће европске континенталне границе.

СРБИЈА ИЗМЕЂУ ЕУ И ЕВРОАЗИЈЕ

Иако је крајем прошле године симболички али и суштински отпочео процес изградње деонице гасовода Јужни ток кроз Србију, у нашој земљи постоји не мали број политичких опонената овом изузетно важном послу. Они се генерирају у оном делу политичке елите Србије која је још од почетка тзв. демократских промена потпуно некритички и противно многим интересима наше земље геополитички курс њеног развоја окренула ка Атлантистичком Западу и САД-у као њеном лидеру. Део тог курса био је и политика спречавања руских привредних субјеката да се озбиљније укључе у процес започете приватизације у Србији у чему су нажалост имали великог успеха. Ствари се битније не мењају ни од момента руске приватизације НИС-а, напротив, те снаге ће користити сваку прилику да жестоко оспоре тај посао и наставе да ометају и успоравају договорени план изградње гасовода Јужни ток кроз Србију. То су оне исте политичке снаге које не само да нису јасно осудиле окупацију и покушаје отимања Косова и Метохије, од стране САД и њених НАТО савезника, већ ће се својим пуним политичким капацитетом залагати за прихватање Косовске независности и тиме трајног територијалног, али и геоенергетског сакаћења српске државе и нације. "Србима на најдрастичнији начин Американци и Европа настоје да заувек отму најбитније природне ресурсе – чак 60% наших ресурса се налазе на Косову и Метохији. И кажимо без устезања – то је можда суштина такозване безбедоносне архитектуре Југоистока Европе, која се непрестано имплантира на нашем тлу од почетка Деведесетих прошлог столећа.(...) у којој је Србији намењена мучна позиција економски некорисне зоне Европе."¹¹⁾ С правом се неки европски геополитичари попут А. Труда питају да ли је таква геополитичка оријентација добра за српске националне интересе. "Србија мора и данас да игра на евроатлантску интеграцију у нади да ће развити своју привреду и да ће се вратити у модеран свет, но ипак, дали је она принуђена да прихвати доминацију америчког политичког и финансијског система?"¹²⁾ Усуђујемо се да констатујемо да ако је одговор на постављено питање потврдан онда он несумњиво сурово истиче чињеницу да је Србија окупирана

11) Ђукић С., стр. 135.

12) Петровић З. Пироћанац, *Геополитика енергије*, ИПС, Београд, 2010, стр. 244-258.

политичка заједница, и да су одлуке њене већинске политичке елите у ствари само пуко фингирање слободе избора пред домаћом политичком јавношћу.

Нашу међународну позицију додатно је закомпликовала унутарполитичка ситуација када је највећи број парламентарних странака не критички стао иза процеса тзв. евроинтеграција, и тиме појачао геополитичку конфузију у којој се Србија данас налази. Конфузија се огледа у чињеници да те снаге инсистирајући на бржем процесу евроинтеграција гурају Србију и у тзв. атлантистички облик интеграција иако то не желе да отворено признају грађанима, кријући се иза скупштинске декларација о политичкој и војној неутралности наше земље. Ова чињеница је у толико погубнија јер нема већинско и референдумско упориште у одлуци грађана Србије. Чак и да Србија не буде принуђена да постане чланица НАТО-а (у шта је тешко поверовати, јер тајни притисци не слабе) у наредном периоду, чињеница да би једног дана могла постати пуноправни члан ЕУ, потпуно сигурно би значило да је тим фактом дефинитивно стављена под још ефикаснију контролу Атлантске геополитичке структуре моћи, неголи што је то данас случај. У осталом већ у овој фази преговора око чланства Србије у ЕУ намеће јој се стриктна обавеза да на сопствену штету у потпуности ревидира економске и политичке односе са Руском федерацијом, уз наглашен став да своју будућу међународну политику апсолутно усаглашава са спољнополитичким приоритетима ЕУ.

Уосталом и сама ЕУ је још увек у чврстом загрљају Атлантске таласократске опције, и из њега упркос бројним настојањима пре свега Немачке и Француске, још дуго времена неће моћи да направи озбиљнији искорак. То само додатно потврђује оправдани страх једног значајног дела домаће политичке и стручне јавности да би евентуални пријем Србије у ЕУ, био корак ка још чвршћим потонућем Србије у Евроатлантску геополитичку тврђаву, гурајући је насупрот интересима евроазијске геополитичке парадигме. Евроатлантски Запад би тиме у потпуности избрисао последње острво у зони својих примарних геополитичких и геоекономских интереса на Југоистоку Европе, тачније на Западном Балкану, а Србија би трајно изгубила и последњи привид суверености и неутралности, без могућности да маневрише у простору економске и политичке сарадње са оба пола геополитичке моћи, како је то и до данас требала да чини.

Евроинтеграције се код највећег броја политичких партија у Србији доживљавају на фаталистички начин, а не само као једна од геополитичких могућности, за коју би Србија евентуално требала да оптира само у случају када би добила чврсте међуна-

родне гаранције да ће бити поштовани њени темељни национални интереси, као и територијална целовитост и државна сувереност. На жалост, у оваквим међународним околностима, питање евроинтеграција Србије је пре свега један мазохистички процес одрицања од виталних националних интереса, као и губитка потпуне контроле над слободним политичким и економским развојем. За нас није спорна чињеница да Србија мора да доврши процесе своје структуралне модернизације, како политичке тако и економске, али истовремено, то нису нужно преклапајући процеси са оним што ми данас подразумевамо под појмом евроинтеграција. У осталом постављамо кључно питање, да ли је данас могуће инкорпорирати европске норме и стандарде модерног друштва у Србији, а да то нужно не значи и пристајање на политичке и економске облике удруживања са другим државама ЕУ. Историја модернизације европских држава била је потпуно независан процес који је претходио и темпорално и политички ономе што данас означавамо као европско заједништво. Формирање ЕУ био је примарно геополитички пројекат Атлантског војног блока и он је да се не заваравало то остао до данас. Иако су наши дефицити модерности евидентни, јер смо поготово током двадесетог века трпели снажне контрамодернизацијске ударе (разградња нације и државе у две Југославије), то још увек не значи да је пут евроинтеграција једини и неизбежан облик за њихово дефинитивно превладавање. *На делу је управо супротна чињеница која показује трагичну неспособност наше политичке елите да сама заврши процесе модернизације Србије, али и болну истину да је она ступила у вазални однос са западним менторима и да без озбиљнијих последица по ту елиту али и по саму земљу тај однос данас није лако прекинути.*

Значај изградње гасовода Јужни ток за Србију је вишеструк и може послужити за значајније поправљање квалитета геоенергетског па и геополитичког положаја наше земље. То конкретно значи следеће економске чињенице:

- коначним завршетком гасовода Јужни ток, Србија ће у значајној мери повећати енергетску сигурност земље, а довршетком градње подземних складишта и сигурност у сегменту евентуалних хаваријских прекида дотока гаса,
- Србија ће по први пут имати директну испоруку гасног енергента новим коридором а не као до сада само његовим капиларним делом,
- Србија ће у потпуности задовољити све па и највеће потребе за гасом укључујући и оне које ће бити потребне у будућности уколико наша привреда коначно крене путем убрзаног опоравка и развоја,

- Србија ће од транзитних такси убирати неколико стотина милиона евра годишњег прихода,
- градња ове деонице гасовода значи отварање значајног броја нових радних места, чак и по окончању његове изградње,
- Србија ће добити нову и значајну инфраструктуру, као што су гасне пумпне станице, подземна складишта гаса, нову регионалну гасну мрежу (према Хрватској, Републици Српској, Македонији, и сл.) као и капиларну гасну мрежу у самој земљи,
- изградња овог гасовода подстаћи ће развој укупног енергетског сектора у Србији, градњу гасних електрана - топлана и сличних привредних објеката,
- такође, то ће значити подстицај развоја и других пратећих привредних сектора, грађевинарства, саобраћаја, и сл.,
- јачање укупне економске и енергетске стабилности и ефикасности земље,

У геополитичком и безбедоносном смислу гасовод Јужни ток значиће следеће:

- јачање енергетске безбедности у земљи, и смањивање опасности од угрожавања енергетског система земље,
- јачање укупних безбедоносних капацитета и институција у земљи,
- конкретније и чвршће повезивање са међународним системима безбедности и учешће у заједничким акцијама на плану заштите гасних коридора,
- додатну едукацију за област енергетске заштите,
- повећање политичко-безбедоносне стабилности земље,
- по први пут после хладноратовског нарушавања геополитичке равнотеже на балканском правцу гасовода, Русија ће доћи у позицију да на ефикаснији начин штити своје националне интересе у региону,
- за Србију то значи шансу да оствари квалитетнији оквир своје безбедоносне и одбрамбене политике, али ова могућност ће пре свега зависити од унутар- политичких односа,
- потенцијално она нуди могућност поправљања геополитичког положаја земље, јер отвара могућности за војно и технолошко модернизовање српских одбрамбених структура и сл.

Укупно узевши Србија се по први пут после пада Берлинског зида нашла у прилици да значајније поправи свој *геоенергетски, геоекономски* *на и геополитички положај* и од земље транзиционог губитника полупериферног карактера постане земља *трансрегионалног* значаја. "Најзад, геопростор Републике Србије очигледно је један од транзитних праваца допремања енергената од највећих произвођача (глобални Исток) ка највећим потрошачима (глобални Запад). Позиција значајног трансрегионалног енергетског конектора морала би да подстакне националну политику која стимулише националне инфраструктурне пројекте државног и међународног значаја. Због тога што геостратешки положај Републике Србије на међународној енергетској мрежи нашој земљи даје значај енергетског коридора, мудро политиком он би могао да се конвертује у међународно енергетско чвориште интерконтиненталног значаја."¹³⁾ Земља која себи избори такву позицију у међународним односима, у битном сегменту може да рачуна на мирнији и стабилнији економски и политички развој. Али то свакако значи и чињеницу да та земља као значајан геоенергетски коридор и потенцијално чвориште мора имати јасно профилисану војну и политичку неутралност. Та позиција Србије мора бити кредибилна и неупитна за све релевантне међународне субјекте, јер ће само у том случају она и бити поштована од њих као значајан фактор укупне међународне безбедности на простору Југоистока Европе. Садашња политика фактичког сврставања на страну Запада, кроз наглашене процесе евроинтеграција, не оставља довољно маневарског простора за веру друге стране (Руска федерација) да Србија у будућности постаје поуздан партнер на чију се неутралност са сигурношћу може рачунати.

У најмању руку Србија би поучена богатим историјским искуством морала да гради своју међународну позицију тако да она значи равномерно повезивање и сарадњу са оба пола геополитичке моћи данашњице. "Србија без обзира на све ризике, мора градити капацитете властите суверености, не дозволивши да буде део непријатељске структуре према било коме. Геополитичка сучељавања и сукоби великих, који ће се неминовно десити у будућности, могу бити превелики изазов по питању српског националног и државног опстанка да би се Србија данас тако лако сврставала у било чије геополитичке таборе."¹⁴⁾ И поред чињенице да већи део политичке класе у Србији наивно верује да процеси актуелних евроинтеграција немају својих геополитичких последица, најмање

13) Труд А., *Геополитика Србије*, С. гласник, Београд, 2007, стр. 127.

14) Бановић Б., Мијалковић С., „Улога и значај енергетске и еколошке политике безбедности у међународним интеграцијама“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2012. стр. 212.

половина грађана константно и јасно исказује своје противљење тим процесима, осећајући да им се под видом европске модернизације подмеће атлантистичка геополитичка перспектива, која узгред буди речено потврђено значи и гомилу болних одрицања од националних и државних интереса. Да ли се овде наводно ради о трагичној подели српског друштва, на *традиционалисте и европејце* како то неки недобронамерни фактори желе да прикажу. Никако, овде се пре свега ради о издаји већег дела политичке елите сопствених грађана, правдајући тако своју неспособност да Србију модернизују и учине демократском заједницом, а да то нужно не значи и њено ново увођење у једну супранационалну геополитичку структуру каква је ЕУ данас. Трагична Југословенска искуства у том погледу требала би да нам буду више од обичног упозорења. По нашем скромном мишљењу, најбољи пут за опстанак и развој Србије на постојећој геополитичкој ветрометини Балкана, јесте да гради мостове сарадње са оба пола супротстављених геополитичких структура Запада и Истока, трудећи се да се примакне довољно близу али и да остане безбедно далеко од њихових ужарених језгара моћи. Наша перспектива је да подржимо будуће процесе геоекономског приближавања Европе и Русије, које би како Русији, целој европској заједници народа па тако и Србији могли донети шансу за мирнији економски и политички развој.

ЛИТЕРАТУРА

- Бановић Б., Мијалковић С., „Улога и значај енергетске, економске и еколошке политике безбедности у међународним интеграцијама“, *Српска политичка мисао*, бр. 3/2012. вол. 19, ИПС, Београд
- Гаћиновић Р., *Отимање Косова и Метохије*, Ниц "Војска", Београд, 2004.
- Деспотовић Љ., *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, 2012, стр. 143.
- Деспотовић Љ., *Српска геополитичка парадигма*, Каирос, Сремски Карловци, 2012.
- Ђукић С., *Време енергије*, Службени гласник, Београд, 2009.
- Јањевић М., *Спољна политика Европске Уније*, Службени гласник, Београд, 2007.
- Петровић З. Пироћанац, *Геополитика енергије*, ИПС, Београд, 2010.
- Примаков Ј., *Свет без Русије*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Пророковић Д., „Зашто је ЕУ геополитички несамостална“, *Национални интерес*, бр. 1/2013, вол. 16, ИПС, Београд
- Степић М., Будимир Ж., „Природни ресурси и становништво - кључни развојни и геополитички хендикепи постмодерне Европе“, *Национални интерес*, бр. 1/2011. вол. 10, ИПС, Београд
- Тајни извештај Пентагона о клими*, Службени гласник, Београд, 2008.
- Труд А., *Геополитика Србије*, Службени гласник, Београд, 2007.

Ljubisa Despotovic

**GEOENERGETICS AND GEOPOLITICS:
THE SOUTH STREAM PIPELINE AND THE POSITION
OF SERBIA IN THE GLOBAL PROCESSES
OF POWER RECOMPOSITION
BETWEEN EU AND RUSSIA**

Resume

In this paper, we aim to analyze the current process of energy recomposition of balance of power between the European Union and the Russian Federation, and the impact of the process on the quality of the overall economic, political and geopolitical position of Serbia. The importance of the process is reflected in their strong influence on both foreign policy priorities and internal relations in Serbia. We are also examining the influence of these relations on the deepening divisions within the existing cleavages and new social confrontations in Serbian society and politics. Is the construction of the South Stream pipeline a remarkable opportunity for economic growth and development of Serbia? Or will it exacerbate the division between those in favour of euro-atlantic integration and those committed to the closer cooperation with Russia and Eurasian geopolitical structures.

Key words: *Geopolitics, Geoenergetics, South Stream pipeline, Serbia, Russian Federation, European Union*

* Овај рад је примљен 20. марта 2014. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 25. априла 2014. године.